

FOLIA SELECTA

www.foliaselecta.hu

YVES FLOUCAT: A lét analógiája (Metafizika, II. fejezet)	1
JACQUES MARITAIN: Rövid értekezés a létezésről és a létezőről (Részlet)	14
TUDÓS TAKÁCS ERNŐ: A szenvedés értékei	16
SZIGETI I. JÓZSEF: Részlet a Füzetekből	19
FLORILEGIUM: CHARLES PEGUY: A második erény misztériumának előcsarnoka (részlet)	24

Mátramindszent, 2018. december

A LÉT ANALÓGIÁJA

I. A lét metafizikai fogalmának jellemző sajátosságai: transzcendencia és analógia

1. A lét fogalmának egyetemessége, transzcenciája és mindent magába foglalása

Mit fog fel az eszem egyszerre abban a létfogalomban, amit megalkotok, elindulva az engem körülvevő lehatárolt, véges létezők megtapasztalásából, és mit fogok fel a létezés velük kapcsolatban kifejező ítéletemben?

Eszemmel felfogom, hogy a létező van, s hogy ez a *van* egyrészt **a legegyetemesebb, másrészt pedig mindent magába foglal**. Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy *a legegyetemesebb*: létezése első pillanatától minden (dolog) létező, és *a legmélyebb*: minden valóság létező mindazzal, ami ő (nincs benne semmi, ami nem lenne létező).

Ebben az értelemben mondhatjuk, hogy a létfogalom beborít minden valóságot, realizálódik minden dologban, azonkívül azonosul mindennel, ami egy dolog. Másrészt mondva átjár minden valóságot és minden valóságnak az egészét. A dolgok egyetemességét valóban a lét alkotja, és még ha nem is ugyanazon a címen létező minden – nem ugyanaz egy fűszál és egy zsiráf léte – **mind létező**, nincs semmi, ami ilyen vagy olyan címen nem lenne létező.

Így a lét, amit a metafizikus szemlél vagy fontolóra vesz, valóban a közös lét a véges és lehatárolt valóságoknál, amiknek a megtapasztalása fölfedi nekem az engem körülvevő jelenlétet. A metafizikus tárgya ez a minden részleges meghatározástól megszabadított, a véges univerzumból absztrahált, s ugyanakkor a végességgel megjelölt egyetemes **közös lét**, *az ens communis*, amiről Aquinói Szent Tamás beszél.

Tehát azt mondjuk, hogy ez a közös lét, amit mindig egy konkrét, egyedi létezőtől kiindulva fogunk föl, **transzcendentális**, mert túlhalad minden osztályon, kategórián vagy egyedi határon. Hasonlóképpen a metafizikai létfogalom nem jelöl egy fajt, egysége nem faji egység, hanem transzcendentális. És azt is mondjuk, hogy teljességgel átfogó, mert átöleli a teljességét annak, ami valamely dolog. Az, amit a lét jelent, húzzuk alá újra, formálisan hozzátartozik minden valósághoz, és minden dolog teljes valóságához; egyik sem meríti ki, de túllép mindegyiken, magába foglalva mindenegyet, és mindegyiket teljesen.

(Jegyezzük meg hát jól, e tekintetben miért mondjuk, hogy alapvető különbség van a lét ilyen metafizikai fogalma és pl. az állat-nem vagy az ember-faj között. „Állat” vagy „ember”, ezek fogalmak, melyeknek tartalma a valóság ilyen vagy olyan kategóriájához tartozik, következésképpen lehetővé teszik megkülönböztetésüket. Létezőnek lenni ezzel szemben sajátosan hozzátartozik az egész valósághoz és nem zárja ki, sőt magába foglalja az összes különbözőséget.)

2. A létfogalom egysége és többértelműsége

Menjünk most egy lépéssel tovább. Figyelmünket a lét transzcendens volta felé fordítjuk, a minden kategórián túl menő, osztályokon és nemeken kívül lévő tény felé. Próbáljuk meg most egy kicsit jobban pontosítani, hogy mit is foglal ez magába. Tisztelnünk

kell a tapasztalatot. Ez a lét, amiről közös metafizikai tapasztalatunk van, sokféleképpen, egymástól különbözően jelenik meg, „kiverve”, mint a pénzverde különböző darabjai. A létező fogalma nekem létvalóságokat jelent, együtt a különbségeikkel. És a létfogalom – ez sajátosága – nem hagyja kívül önmagán a különbözőségeket, hanem ellenkezőleg, magába foglalja azokat. Az egyik létező a másiktól a léte által különbözik. De a létfogalom hogyan engedi megjelenenni a közöttük lévő különbséget?

A létfogalom paradoxonként hordja azt magában. Ez a legegységesebb fogalom: **egy** és ugyanakkor sokaságot jelöl, vagyis **sokértelmű**. Mert a különböző létmódok egységét alkotja, amelyekkel azonosul, mert *magába foglalja* azokat, magába zárja azok különbözőségeit is.

Ez a tapasztalatunkhoz való hűség, ami megköveteli tőlünk, hogy ne áldozzuk föl se ezt az egységet, se ezt a sokféleséget, amelyek a létfogalmat jellemzik. Ha fölálldozom az egységet, ellene mondom elsődleges intuíciónak, mely az ugyanazon tökéletességben részesülő létezők közösségét, a lét tökéletességét érinti, s valamiképpen elhalványítom egy szó, egy kifejezés vagy egy páratlan **név** külszíne mögötti gondolatomat (ebben a mértékben ezt a magatartást **terministának** vagy **nominalistának** minősíthetjük, ami végigvonul a filozófiák történetén). És fordítva, ha a létfogalomnál a belső sokféleséget fölálldozom, tagadom azt, amit a tapasztalat a legáltalánosabb bizonyossággal mutat meg nekem, vagy pusztá látszattá redukálom, ami egyáltalán nem jobb.

Ha meg akarom őrizni a teljes hűséget a tapasztalat és első intuícióim kapcsolata iránt, meg kell tartanom a lánc két végét: az egységet és a sokféleséget. Azt kell mondanom, hogy minden dolog *közösségben* birtokolja a *létező* létet, és ugyanazon léte által különbözik minden dolog a többitől. A létező fogalma számomra egy lényegileg változó „tökéletességet” jelent, ami mégis mindenütt ugyanaz. A levés közös a dolgoknál és annyira tiszteli a különbözőségeket, hogy egybefoglalva mindegyiküket, azonosul minden különbözőséggel. A lét tehát nem **egy** egész egyszerűen – ami kizárná a változatosságot – de **különböző** sem minden további nélkül. Azt fogjuk mondani, hogy **arányosan egy**. Ezzel azt akarjuk mondani, hogy **egy bizonyos szempontból egy**. Mi más lehet ez a szempont, mint a létező kapcsolata a létezéssel? Mindenek előtt ez csinál közösséget a sokféle létező között, és megengedi nekem, hogy kinyerjem belőlük a lét közös „tökéletességét”, ez a létezéssel való kapcsolat minden létező sajátja (ez a kavics létezik, ez a madár létezik, én létezem, stb.). Minden létező együttesen birtokolja a létezést, és **ez a létezéssel való kapcsolata jelenti mindenek előtt a létező (vagy létezést-birtokló) metafizikai fogalmát.**

Látjuk, hogy a létfogalom egysége igencsak tökéletlen egység, hiszen csak arányos, bizonyos szempont szerinti egység.

3. A lét analóg volta

Láttuk, hogy a létfogalmunk hogyan lehet egyszerre azonos és bensőleg többszörös jelentésű. Azt mondtuk, hogy egysége tökéletlen, azon szempont szerint helyezhető el, ami szerint a létező a létezéshez viszonyul. Következésképpen most pontosítanunk kell, mi ez a létezéshez való viszony, amire később majd hosszabban visszatérünk.

Ténylegesen a létező úgy jelenik meg előttünk, mint ami két különböző, de egymástól elválaszthatatlan jellegzetességet zár magába, két pólust: **lényegét és létezését.**

Másként fogalmazva, a létező egy valóság, egy **alany**,

- aminek van **lényege**, vagyis természete, aminek megfelelően **az, ami** (rózsa, kígyó vagy ember...)

- és ami birtokolja és gyakorolja a **lét vagy a létezés aktusát**, vagyis egy elsődleges aktust vagy energiát, aminek arányában **van, vagy létezik**.

Minden létezőben megvan ez a két pólus, amit nem lehet szétválasztani. Az egyik meghatározza a létezőt, mint *ezt* vagy *azt*, a másik meghatározza, mint *lévőt* vagy *létezőt*. A létvalóságnak mindig van lényege, ami jellemzi, sajátossá teszi, besorolja – és van létezése, ami a nemlétén kívülre helyezi, és amiben minden létező, mindegyik a maga lényegének megfelelően részesül. Hogy másként is kifejezzük: egy létező megragadása mindig azt jelenti, hogy megragadjuk egy lényeg (mint meghatározott lehetőség a létezésre) viszonyát a neki kijáró lét-aktushoz, amit gyakorolhat. Egy létező megragadása ennek az egyetemesnek (mely egy és végtelenül változatos), ennek a minden létező által birtokolt viszonynak a felfogása, ami nem más, mint lényegének vagy természetének kapcsolata a létezéssel.

Ennek a létezőt meghatározó bipolaritásnak a működésében kell értékelnünk a létezők leegyszerűsíthetetlen sokféleségét. Mind összesen és minden egyes gyakorolja a létezést, a lét-aktust, de ezt a létezést csak a saját lényegükkel arányosan gyakorolják. Birtokolják és gyakorolják a létezést, ami sajátos természetük szerint megilleti őket. A fa csak a fa lényegének megfelelően gyakorolja a létezést, éppen úgy az oroszlán az oroszlán lényegének mértékében gyakorolja a létezést.

Ezek után lehetetlen, hogy ne tegyük föl a következő kérdést: Hogyan értsük azt a paradoxont, hogy a dolgok vannak, **minden** dolog **van**, és mindegyikük csak olyan létezés-aktust gyakorol, amely számára sajátos, egyedi, arányos **azzal, ami ő?** Látni fogjuk, hogy ez a paradoxon a lét **analógiája**. A lét **analóg**. Ennek megértéséhez szükséges megtennünk egy logikai kört. Az analógia kérdése valójában mindenek előtt logikai tulajdonítás, vagy állítás kérdése. Először is jobban meg kell értenünk, mi engedi meg nekünk, hogy ilyen és ilyen fogalmat tulajdonítsak egy valóságnak, és azt ezzel és ezzel a szóval fejezzem ki, továbbá azt is meg kell értenünk, hogy milyen logikai módozatok szerint tulajdoníthatom a valóságnak azt a fogalmat vagy azt a szót. Amikor azt mondom, hogy minden dolog létező, amikor ezt a lét szót vagy fogalmat alkalmazom mindegyikük megjelölésére, vajon ez mindegyikük számára pontosan ugyanazt jelenti, vagy minden esetben valami teljesen különbözőt, esetleg valami részlegesen közöset és részlegesen különbözőt jelent? Itt a logika szakembere által szemügyre vett három lehetőséggel találkozunk, amikor is ő annak módját vizsgálja, hogyan jelölik a meghatározások a tárgyakat. Ezek az **univocitas**, egyértelműség, az **aequivocitas**, azonos hangalakúság és az **analógia**. Mondtuk, hogy a lét szót és fogalmat az analógia jellemzi. Nézzük tehát először ezt az analógiát az univocitashoz és az aequivocitashoz viszonyítva.

II. Egyértelműség, azonos hangalakúság és analógia

A logikával foglalkozó szakember számára lehetséges, hogy ugyanaz a szó, megőrizve a maga jelentését, ráillik különböző valóságokra, ez az egyértelműség esete; vagy ugyanazt a szót alkalmazzuk különböző alanyokra, kifejezésre juttatva különböző fogalmakat, egészen különböző értelemben, ez történik az azonos hangalakúság esetében; vagy pedig ugyanazt a szót használjuk különböző valóságokra részben azonos, részben pedig különböző jelentéssel, ez az analógia esete.

1. A szavak univocitasa, azonos értelmű szavak

Először veszek egy egyetemes érvényű szót, és alkalmazom az alá tartozó valóságokra. Az állat szó pl. az összes állatfajra alkalmazható. Egyetlen fogalmat jelöl az

egyetemes állat szó. Azt mondjuk, hogy ez a szó és ez a fogalom univoc, egyértelmű, mert több mindenre illik, teljesen azonos szempontból. A béka félék nem kevésbé állatok, mint az emlősök. Az állat fogalom *ugyanolyan értelemben* illik a békához és az ökörhöz, még akkor is, ha valószínűleg nem abban az értelemben, ami szerint La Fontaine meséjében a béka szeretne olyan nagy lenni, mint az ökör.

Fontos itt megjegyeznünk, hogy ennek az egyértelmű hatáskörnek, ahol ugyanaz a szó és ugyanaz a fogalom jelöl több alanyt, *a valóságban van az alapja*. Vagyis az egyértelmű fogalom kifejez egy tökéletességet, ami ugyanazon a módon van meg többféle valóságban. Ezt a tökéletességet teljesen ki lehet vonni, absztrahálni lehet azokból az alanyokból, amelyekben megvalósul; **ez a tökéletesség abszolút módon egy**. Így a szó egy nemet vagy fajt jelölve mindig egyértelmű, mert **valóságon alapuló közösséget fejez ki**, a különbség csak külső elemekből adódik az így kifejezett fogalomhoz. Ha újra előveszem az állat szót, tudom, hogy ez éppúgy ráillik a kutyára, mint az emberre, hogy mindkettőben jelezze ugyanazt a „tökéletességet”: az állati mivoltot, vagyis az érzékes étellel ellátott testi lényt. Az ember és a kutya között lévő különbség, jól láthatóan „kívülről” jövő ehhez az állat szóval jelölt „tökéletességhez”; ez specifikus, sajátos, fajlagos különbség.

Következésképpen világos, hogy az egyértelműségben minimális különbözőséget találunk, mivel ez csak kívülről jön a kifejezett meghatározáshoz, és maximális egyezőséget, mert az egyértelmű fogalom és meghatározás pontosan ugyanazt a dolgot jelenti, amikor nagyon különböző alanyokra alkalmazzuk. Az egységesítést a szellem teljesíti ki formálisan, de maga a valóság írja elő. Ez a valóság a maga sajátos érthetőségében magával hozza ezt a tökéletességet, amit a fogalom jelöl, ami azonos módon valósul meg a legkülönbözőbb alanyokban.

2. A szavak aequivocitasa, azonos alakú, azonos hangzású, többértelmű szavak

Vegyük fontolóra most a logika szakembere által vizsgált második lehetőséget. A „tökéletességeket” illető tiszta különbözőség előtt állunk. Ezek a tökéletességek teljesen különböző alanyokban valósultak meg. Mégis ugyanazt a szót használom a jelölésükre a szemantikai véletlen, vagy bizonyos fonetikai törvényszerűségek véletlenszerűségei folytán. Pl. az „ég” szó két valóságra illik, tökéletesen különbözőképpen.

Azt mondjuk, hogy ez a meghatározás azonos hangzású, többértelmű, a kiejtett „ég” szó aequivoc. A belső szó, a fogalom, amit ezzel a szóval lefedünk, az nem aequivoc, az különbözik az egyes esetekben. A kimondott szó aequivocitasa abban áll, hogy két különböző fogalomra vonatkozik, esetünkben az égre, mely beborít bennünket, és a tűzre.

Amint az univoc fogalomnál tettük, itt is megkérdezhetjük, hogy vajon van-e a valóságban alapja annak, hogy azonos hangzású meghatározást tulajdonítunk tökéletesen különböző alanyoknak? Rögtön megjegyezzük, hogy az **aequivoc, azonos hangzású, többértelmű szó nem fejez ki semmilyen valós közösséget az általa jelölt különböző dolgok között**. Tisztán véletlenül alkalmazzuk rájuk ugyanazt a szót. Ez a tiszta homonimia esete. Itt nincs szó arról, hogy elvonatkoztatnák, absztrahálnák egy meghatározást, ami azonos módon valósulna meg különböző alanyokban; itt ugyanazon szó által kinyilvánított tökéletesen különböző meghatározásokat és különböző fogalmakat. Nem fejezek ki tehát semmiféle, a valóságban megalapozott közös faji vonást.

Ellentétben azzal, ami az univocitas esetében történt, az aequivocitasnál maximális különbözőséggel van dolgunk, mert a jelölt „tökéletességek” teljesen különbözőek, és minimális közöttük az egység, mert itt csupán a kiejtett szó közös. Itt az azonosítás, távol attól,

hogy mint az univocitasnál, a valóságból adódna: teljes egészében a szellemtől jön, és semmiféle objektív értelme nincsen.

3. Egy szó analógiája

Hátra van még a logika szakembere által vizsgált harmadik eshetőség, és minket kimondottan ez érdekel. Ez az általunk eddig szemlélt két szélsőség, az univocitas és az aequivocitas között helyezkedik el. Ténylegesen lehetséges, hogy egy szó által jelölt „tökéletességek” különbözőek – ez az univocitast utasítja el – és ugyanakkor van a valóságban alapja annak, hogy ugyanazt a szót alkalmazzuk – ez pedig a tiszta aequivocitast hátrítja el. És pontosan ezt nevezünk analógiának. **Analóg dolgok azok, amelyeket ugyanazzal a névvel jelölünk, és amelyeknek e szó által jelölt „tökéletessége” egyszerűen különbözik bennük, bár láthatóan bizonyos arányosság szerint.** Az analóg szó és fogalom az univocitás és az equivocitás között helyezkedik el, mivel több alanyra igaz, sem nem teljesen azonos, sem nem teljesen különböző értelemben.

Legelőször is jó pontosítani, hogyan értsük a metafizikában az analógiát. Ezt ugyanis lépte-nyomon nagyon homályos módon használják, és jelölnek vele bizonyos hasonlóságot, bizonyos közös jegyeket, legyen szó valós, objektív hasonlóságról, vagy többé-kevésbé szubjektív és önkényes hasonításról. Az analógia kifejezést használja a matematika is, s nekem egyébként úgy tűnik, hogy eredetileg a matematikai szótár része volt. A matematikában viszonyt vagy arányt jelent. Így a 2 és 4 között ugyanaz az arány, mint a 12 és 24 között. Amint Szent Tamás mondja, mindig arról van szó, hogy kifejezzük „egy mennyiség viszonyát egy másikkal”, ilyen a kétszeres, háromszoros, vagy egyenlő mennyiség (S. Th. I. q 12, a 1 ad 4.).

A filozófiában és különösen a metafizikában, az analógia szót nem abban az értelemben használjuk, mint a matematika esetében, sem pedig abban az értelemben, ahogyan a mindennapi beszédben előfordul. Az utóbbi esetben túl általánosan használjuk, nem törődve azzal, hogy van-e reális alapja annak az analógiának, amit állít. A metafizikusnak a valósággal van dolga, nem pedagógiai céllal használja az analógiát, hanem azért, hogy igazságnak megfelelően megismerje a dolgok természetét, azonkívül pedig azért is mert az értelmi fölfogás, ami által a metafizika területére lép, megmutatja neki azt a többértékűséget, amivel a létező birtokolja és gyakorolja a létaktust.

A metafizikai analógiának így tehát szemben a hétköznapi nyelvben használt analógiával, pontos szakmai értelemmel kell rendelkeznie. Vajon összekeverhetjük a metafizikai és a matematikai analógiát? Nagyon figyelemreméltó, hogy Szent Tamás ugyanúgy határozza meg mindkettőt, hogy matematikai példával világítja meg a metafizikai analógiát, és hogy nála az arányosság és az analógia szinonim fogalmak. Igaz az is, hogy az analógia a metafizikában mindig viszonyt, arányosságot jelöl, ami a filozófusnak jogot ad arra, hogy az analógiát matematikai fogalmakkal fejezze ki, határozza meg. Mindazonáltal nem kell szem elől téveszteni, hogy a filozófiában nem az elvont mennyiség területén vagyunk, hanem a létező, mint létező területén. Amikor tehát a filozófus megfogalmaz pl. egy analógiát két meghatározás között azonos szavakban, sohasem arról van szó, hogy ez számára szigorú azonosságot fejez ki. Itt csupán *hasonlóságról* van szó, mert pontosan fogalmazva a két vonatkozás között csak viszonylagos közösség van, arányos és semmiképpen sem univoc értelmű. A filozófiában egyszerűen hasonló kapcsolatokkal lesz dolgunk, vagyis bizonyos arányosságon alapuló meghatározások közötti kapcsolatokkal. Mindig *egy bizonyos viszonyról vagy arányosságról lesz szó különböző tárgyak között, ami megengedi, hogy azokat visszavezessük egy fogalomnak vagy egy szónak az egységére.* Pillanatnyilag természetesen

csak nagyon futólagos az analógia fogalmunk, de sejtjük már, hogy az analógia az alanyok sokaságát tételezi föl, melyek először eltérőeknek mutatkoznak, mindegyikük meg fogja valósítani azt a tökéletességet, amelyet az analóg fogalom és meghatározás jelöl, mindegyik különböző fokban, és éppen nem univocalis módon; az analóg fogalom és meghatározás következésképpen csak relatív egységet jelent, amely arányos hasonlóságon alapszik. Ellentétben az univocalis fogalommal, nem vonatkoztatja el teljes mértékben a „tökéletességet”, melyet megvalósulásuk szerint különböző módokon jelölt, hanem mindezt a megvalósulási módot aktuálisan magába foglalja, bár homályosan, az analóg fogalom.

De nem maradhatunk ennyire az általános meggondolásoknál. Az analógia, mondtuk, arányos hasonlóság, a különböző valóságok közötti kapcsolatok hasonlóságán alapul. Világos, hogy ezek a kapcsolatok a legkülönbözőbbek lehetnek, és kötelességünk ezen viszonyok természete szerint megkülönböztetni különböző analógiákat.

III. A létezőnek, mint létezőnek az analógiája

1. Analógia és metafizika

Mielőtt szemügyre vennénk a különböző analógia fajtákat, nem lesz haszontalan emlékeztetünkbe idézni azt, hogy kutatásunkat metafizikai igyekezet hajtja, ezért az nem tisztán logikai eszmefuttatás. Azt szeretnénk meghatározni, hogy milyen módon analóg a metafizikailag megragadott létező.

Láttuk, hogy a metafizikus gondolkodása kezdetétől bizonyos számú ténnyel szembesül. A létező, melyen tekintetét hordozza, magában hordoz valami közöset és valami különbözőséget. Minden dolgot átítat, mindenütt önmaga és mindenütt különböző. Megragadom, természetesen, az egyes ilyen és ilyen létezőben, de ugyanakkor jól látom, hogy a lét, amit valamely létező gyakorol – ez itt és az ott is gyakorolja – a maga módján, sajátosan, bensőleg megvan mindenben, ami csak létezik. Röviden, a lét úgy fedi föl magát a metafizikus számára, mint ami egyetlen és ugyanakkor többszörös. Befed mindent, semmi nem szökik meg előle, mert semmi nincsen kívüle, mégis különböző módokon valósul meg. A metafizikusnak számolnia kell a létnek ezzel a közös voltával és ezzel a különbözőségével. Igazságot kell szolgáltatnia lényegi többértékűségének, mivel arányosan valósult meg mindenben, ami van. Metafizikai intuícióm, ha hiteles, el kell oszlassa minden esetben az azonos értelmű szavak és az azonos hangzású szavak minden kísértését. Egy egyértelmű fogalom valójában nem tudna igazságot szolgáltatni a különbözőségnek, amivel a lét számomra megjelenik. A lét nem gyűjtőhely, legyen az bár a legáltalánosabb: egy legfelső logikai nem, faj, ami magában foglalja a jelölt különbözőségeket (jóllehet egy *nem* kizárja a specifikus különbségeket, és egy *faj* kizárja az egyedi különbségeket.) Attól fogva, hogy a létezőről, mint létezőről hiteles metafizikai elgondolása van, a filozófus visszautasítja a létezőnek olyan fogalmát, amelyik tökéletesen elvont lenne és tökéletesen egy. Látja, hogy a létezésnek ez az aktusa az egység elve a létezők között, ezen létezés-aktus gyakorlása által, hogy ti. minden létező van, mindazonáltal *önmagában* a létezés aktusa változatos a létezők sokfélesége és jellegzetes lényegük vagy természetük által. A dolgok mind közösen birtokolják a létezést, bizonyosan, de a létezés a dolgokban azok természetének megfelelően változatos. A létezés, mondja erre vonatkozóan Szent Tamás, „különböző a különböző dolgokban.” Egy ibolya létezése nem egy víziló létezése. (St. Th. *A létezőről és a lényegről*, 5. fejezet).

Mégis, a lét nem egy azonos alakú szó minden további nélkül. Nem egy egységes szó, amit az ember közösen alkalmazna olyan fogalmak jelölésére, amelyeknek semmiféle kapcsolatuk nincsen egymással.

Végül ha van metafizikai intuícióm a maga létaktusában létezőről, jól látom, hogy amit egyetlen szóval, a „létező” szóval jelölök, az a valóságban bensőleg változatos. A létezők között meglévő közösség abban áll, hogy birtokolják és gyakorolják mindnyájan és mindegyikük, a lét aktusát, ez tehát csupán egy (egymással) arányos hasonlósági közösség.

De ha a létező számunkra úgy nyilvánul meg, mint bensőleg nagy spektrumú, analóg valóság, milyen analógiáról van szó? Íme, újra hív a logika embere, hogy segítsen nekünk megkülönböztetni a különféle analógiákat.

2. A különböző típusú analógiák

A logika szakértője háromféle analógiát különböztet meg: tulajdonító vagy juttató analógiát, arányossági analógiát és metaforikus analógiát.

a) Tulajdonító analógia

Egy fogalom vagy meghatározás tulajdonító módon analóg, amikor alkalmazhatjuk egy dologra vagy több dologra egy másikhoz való viszonyuk szerint, amely másikhoz az a fogalom és a szóban forgó meghatározás eredetileg és alapvető módon illik.

Vegyük az egészség klasszikus példáját. Eredetileg és sajátosan az állatra, az élőlényre mondjuk. Azonban mondani fogom az eledelre, amit az állatnak adunk, vagy annak a vidéknek az éghajlatára, ahol él, hogy egészséges, nem azért, hogy az étel vagy a klíma valamely belső minőségét jelöljem (sem az étel, sem a klíma nincs jó egészségben), hanem abban a mértékben, ahogy az élelem vagy az éghajlat az állat jó egészségét szolgálja. Hasonló módon egészségesnek fogok mondani egy arcot abban a mértékben, ahogyan kinéz (nem túl sápadt és nem túl piros), s a test egészségét fejezi ki. Tehát teljesen megalapozottan mondunk egészségesnek egy ételt, éghajlatot és arcot, de csak abban az értelemben, hogy ez az étel, ez az éghajlat és ez az arc valamilyen kapcsolatban van az élőlényvel, ami valójában a *tulajdonítási központ*. Ha az élőlény az elsődleges, a fő hasonító, aminek bensőleg tulajdonítjuk az egészséget, mint egy hozzá bensőleg tartozó minőséget, az élelem, az éghajlat és az arc csak másodlagos hasonlóságok, amiknek az egészség csak külsőleg tulajdonítható. Hosszú megjegyzéseket fűzhetnénk ehhez az analógia formához. Én most a következőket veszem szemügyre:

Először is, ha ezzel a juttatási analógiával biztosan nem vagyunk az azonos alakúság körében, mégis jó közel vagyunk hozzá. Ugyanazt a szót használva nem azt mondom, hogy ugyanaz a tökéletesség bensőleg megvalósul mindegyik hasonítottban, hanem csupán egy bizonyos viszonyt jelölök, amely fönnáll a másodlagos hasonítottak és az alap hasonítóban, a tulajdonítás központjában bensőleg megvalósult tökéletesség között.

Példánk valami módon a tulajdonítás egy tiszta módját képviseli. Ebben a példában a forma, vagy a megnevezett „tökéletesség” valóságosan és elsődlegesen csak az alap hasonítóban található. Tény, hogy ha a tulajdonító analógia nem is foglalja magába szükségszerűen a belső meghatározást a másodlagos hasonítottakban, nem is zárja azt ki onnan. Mindenesetre minden egyes másodlagos hasonítottat – legyen a juttatás külső vagy belső – csak úgy lehet meghatározni a közös elnevezéssel, mellyel illetjük, ha ebbe a definícióba belefoglalhatjuk az alap, a fő hasonított definícióját. Ha például meg akarom határozni az éghajlatot az egészség szempontjából, bele kell foglalnom ebbe a meghatározásba az állati egészség fogalmát.

Ugyanezen a vonalon haladva hozzá lehet tenni, hogy amikor a másodlagos hasonítottakhoz az én tulajdonításom külső, mint az említett példában, a juttatási analógiába fölvetett fogalom, (itt az egészség), egy olyan fogalom, ami önmagában egyértelmű, mert tisztán csak az alap hasonítóra illik. A szellemnek itt döntő szerepe lévén, analóg módon használja ezt a fogalmat s alkalmazza a másodlagos hasonítottakra (mert kapcsolatban vannak az elsődlegessel).

Jegyezzük meg végül, hogy a tulajdonító analógia fölléphet egyetlen másodlagos szereplő és az alap között, de fönnállhat több másodlagos hasonló és egy alap között is.

b) Tiszta arányossági analógia

Miben áll mármost az arányossági (vagy tiszta arányossági) analógia? Ha a tulajdonító analógia az azonos alakúság közelébe vitt bennünket, az arányossági analógia ezzel szemben az egyértelműséghez közelít annyiban, amennyiben szükségszerűen sokkal inkább a valóságban leli alapját. Azt mondjuk tehát, hogy egy fogalom vagy meghatározás esetében arányossági analógia áll fenn, amikor több alanyra ráillik egy arányos hasonlóság vagy viszony értelmében, vagyis az, amit a meghatározás jelöl, megvan minden egyes alanyban.

Itt elővehetjük még Szent Tamás klasszikussá vált példáját a látásról és értésről. Arányossági analógia áll fönn közöttük, amennyiben az ismerő tevékenység úgy tartozik a szellemi lélekhez, mint a látás a szemhez. Jogosan mondhatom a látásról éppúgy, mint az értésről, hogy ismerési tevékenység. Ezeket tehát helyesen, még ha különbözőképpen is, minősítem önmagukban ismerési tevékenységeknek. Az ismerési tevékenység a két esetben láthatóan arányosan valósul meg.

Látjuk, hogy az, amit a fogalom és a szó jelöl, szükségszerűen valósul az arányossági analógiában, formálisan, bensőleg mindegyik összehasonlítottban és nem csupán az elsőben, amelyik esetleg egyedül valósítaná meg. Ezért jobban megértjük, miért mondtam föntebb, hogy az arányossági analógia sokkal inkább a valóságban gyökerezik, mint a tulajdonító analógia. Ez utóbbinak ontológiai alapja lehet egy egyszerű külső kapcsolat, egy valamely meghatározásnak egy másikkal, vagy több meghatározásnak ugyanazzal az elsővel való kapcsolata. Ezzel szemben itt szükségszerűen reális közösségről van szó a különböző fogalmak között, arányos egység szerint. A látás és az értés valóban megvalósítja, mindegyik a maga módján az ismerő tevékenység fogalmát. Ha ismerni annyit jelent, mint a másikká válni vagy lenni, amennyiben az más, a látás és értés valóban a másikká válást, a másikként levést jelenti, bár mindegyik esetben különböző módon.

Mit mondhatunk, erről az arányossági analógiáról? Itt is leszűkítem mondanivalómat az általam lényegesnek véltre.

Elsőként azt mondom, hogy amennyiben ez az analógia föltételezi az alanyok sokaságát, azok először különbözőeknek mutatkoznak, és az analóg fogalommal jelölt „tökéletességet” *különböző fokokon* valósítják meg. S ekkor ott is lesz, mint a tulajdonító analógia esetében, egy elsődleges, *tökéletes* alap. Valóban, ahogy Szent Tamás mondja, „többet vagy kevesebbet állítanak magukról a különböző dolgok aszerint, hogy különbözőképpen közelítenek ahhoz, ami a maximumot valósítja.” (S. Th. I. q 2, a 3.)

Minden analógiában létezik egy rend az összehasonlítottak és az alap hasonlító között és egy rendezési elv. De nem ugyanazon a címen beszélhetünk egy ilyen rendről az arányossági illetve a tulajdonító analógia esetében. Ha a tulajdonító analógiában a másodlagos hasonlóakat az alaptól való függésüknek megfelelően nevezzük el, amiről tanúskodnak, ez nem így van az arányossági analógia esetében, még ha itt nincs is kizárva egy ilyen függőség – sőt látni fogjuk, ezt magába foglalja. Ebben az analógia formában azonban az összehasonlítandók között nem

beszélhetünk előbbiről és utóbbiról egyenlőtlenségük mentén, aminek megfelelően részesülnek egy bizonyos tökéletességben.

Másrészt mondhatom, hogy az arányossági analógia közelebb visz minket az egyértelműséghez, mint a tulajdonító analógia, minthogy sokkal inkább a valóságban leli alapját. Itt pontosítanunk kell. Ami az egyértelműeket illeti, azok megengedik a tökéletes különállást, a tökéletes elvonatkoztatást a különbözőségekkel jelölt „tökéletességtől”, mely a dolgokban oly változatos. Amikor fontolóra vesszünk egy állati élőlényt vagy egy embert, az élőlény fogalomnak mindkét esetben pontosan ugyanaz a tartalma, ugyanazt jelöli. Nem ez a helyzet az analóg dolgokat illetően. Ezek nem engedik meg a különbözőségek szerinti teljes különválást, mivel maguk a különbözőségek hozzátartoznak ehhez a közös „tökéletességhez”. Az, hogy az érzékes ismerés nem intellektuális ismerés, hozzátartozik az ismerés „tökéletességéhez”. Következésképpen az absztrakció tökéletes az egyértelműség esetében, és megmarad tökéletlennek az analógiánál.

Ennek természetesen vannak következményei az analóg fogalom egyöntetűségére. Valójában az analóg fogalomnak tökéletlen az egyöntetűsége, mivel befoglalóan át kell ölelnie az összes, különböző megvalósulási módot. Tehát nagyon pontosan jelöl egy *közösséget vagy arányos egységet, egy megfelelésen alapuló tökéletlen egységet, az analóg valóságok között lévő valóságos hasonlóságot.*

c) Metaforikus analógia

Nem fogok sokat időzni a metaforikus analógiánál, mivel ennek nincsen közvetlen szerepe a metafizikában. Ez bizonyos módon közvetítő a tulajdonító és az arányossági analógia között, és bizonyos szempontból az azonos alakúsághoz közelít.

A metaforikus analógiában egy egyértelmű (univoc) fogalommal van dolgom, aminek a tartalma vagy amit közöl, csak egy valamire illik, amit aztán a szellem értelmi munkájával analóg módon alkalmaz más alanyokra. Csak a víz mos le és tisztít, azonban mondhatom, hogy a kegyelem is lemos, letörölve a lelki szennyet. Itt egy *arányossági analógiám van*, mert Szent Tamás példájával élve, ahogyan a víz kimossa a foltokat, úgy törli el a kegyelem a bűn okozta lelki foltokat. De itt ez az arányossági analógia *nem tiszta*, mivel a jelzett tökéletesség lényegileg csak az egyik összehasonlítottnál található (igazat megvallva csak a víz mos). A jelzett metafora tehát arányos hasonlóság abban a mértékben, ahogyan az alsóbb hasonlított felidézi az alap hasonló valódi minőségét egy esetleges hasonlóság által, amit a szellem megtapasztal. De egyetlen esetben sincs valóságos oksági viszony egy másodlagos hasonlított és az első, alap hasonlított között, mint a tulajdonító analógiában. Úgy, hogy a metafora, a szellemnek a lehető legnagyobb kezdeményezést meghagyva, leginkább az azonos alakúsághoz közelít bennünket.

3. A lét metafizikai analógiája

Áttekintve a különböző analógiákat, most felelhetünk a feltett kérdésre. Melyik fajta analógiával analóg a lét? Hogy erre felelhessünk, hivatkoznunk kell olyan fogalmakra, amelyekkel még nem foglalkoztunk, de később visszatérünk rájuk. Nem lesz helytelen már most szólítani őket, mert nélkülük nem tudjuk megoldani a problémát. Látni fogjuk majd, különösen Isten megismerésének a síkján – amiről azt mondtuk a bevezetésben, hogy ez valójában az egész metafizika központi célja – hogy a lét analógiájának kérdése teljesen megoldott lehet. Következésképpen kérem önöket, adjanak nekem hitelt, ha mostantól előlegezek néhány olyan fogalmat, melyeket most még nem érünk el közvetlenül, hanem majd

csak a metafizika második, lényegi részében, a természetes vagy racionális teológiában (így nevezzük, hogy megkülönböztessük a kinyilatkoztatáson alapuló, a hit által formált teológiától).

a) Szubsztancia és akcicens, vagy a metafizikai analógia első kidolgozási foka

A metaforikus analógiát – okkal – szélről hagyva úgy tűnik, hogy a lét-analógia kérdésének első kidolgozási fokát *a szubsztanciális létező és az akcicensiális létező* klasszikus megkülönböztetésének síkján találjuk meg. Tanulmányozni fogjuk ezt a különbséget magamagáért, de máris megkezdhetjük elhelyezni jelen perspektívánkban.

A szubsztanciális létező, vagy *szubsztancia* az igazi létező. A megelőző kurzuson láttuk, hogy egy létnek a felfogása mindig egy cselekvő alanynak a felfogását jelenti. A létet megragadom ebben a fában, ebben a madárban..., amelyik létezik és működik. Teljes egészében el van látva mindazzal, ami a létezéséhez és cselekvéséhez kell, mondhatjuk, abban a mértékben, ahogyan maga által létezik, ami azt akarja mondani, hogy létezéséhez nincs szüksége arra, hogy egy már létező másik létnek része legyen, vagy valami módon belé legyen oltva. Ez a szubsztancia. A szubsztancia tehát, mondhatjuk, hogy *egy dolog vagy természet, aminek kijár, hogy maga által létezzon, önmaga szerint és önmagában létezzon*, nem pedig más dologban. Ez a *létező elsődleges értelemben*.

Ezek a szubsztanciális létezők azonban nem érik be azzal, hogy léteznek minden további nélkül. Vannak bennük akcicensok. Ezek másodlagos meghatározottságok (nem föltétlenül pejoratív értelemben vesszük a „másodlagost”), amelyek különböző módokon valósítanak, alakítanak. Így lesznek a létezők nagyok, vagy kicsik, különböző színűek, az egyik jól bírja magát, a másik beteg... Ezek a meghatározások, melyek nem létezhetnek önmaguk által és önmagukban, hozzáadódnak (latinul *accedere*), mint növelő, alakító léte az ő első (alap) vagy szubsztanciális létükhöz. Látjuk, eltérően a szubsztanciától, ami saját maga okán létezik, az akcicens csak a szubsztancia okán létezik, amelyik fölntartja (a latin *sub-stare* = alatta állás), *ettől a szubsztanciától függően és benne*. Az akcicens tulajdonképpen nem *egy* létező, hanem ahogyan Szent Tamás mondja, „egy létező létezője” (*ens entis*). Létező másodlagos, derivált értelemben.

Ennél fogva megértjük, hogy a létező, kezdeti felfogásunk síkján, mint szubsztancia és akcicens, hogyan tartozik a tulajdonító analógia területéhez. Ami az akcicenset illeti, az csak a szubsztanciával kapcsolatban, tőle függően létezik, és csak *származtatás, neki tulajdonítás* révén mondható létezőnek.

De rögtön hozzá kell tennünk, hogy ezt a tulajdonító analógiát, ami a létezőt, mint szubsztanciát és akcicenset jellemzi, beborítja egy sajátos arányossági analógia. A tulajdonítás ott van, valójában bensőleg, mivel a létezést szószerinti értelemben az akcicenshez adjuk. Ezt nem egy egyszerű külső elnevezéssel mondjuk létezőnek, hanem egy valóban belülről fakadó elnevezéssel. Biztos, hogy az akcicensnek szubsztancia nélkül nincsen szószerinti léte, de a szubsztanciával valódi és benső léte van. A szubsztancia inkább létező, mint az akcicens, de az igazat megvallva mindkettőt lehet és kell is létezőnek minősíteni. Így valóban, a létezést illetően felismerhetünk egy arányos hasonlóságot a szubsztancia és az akcicens között. Ahogyan a szubsztancia viszonyul a maga létéhez, az akcicens hasonlóan viszonyul a sajátjához. Hasonlóság van köztük a létezést illetően.

b) A létezőnek a maga létében megnyilvánuló arányossága.

A létező tehát analógiája kimunkálásának ezen az első fokán egyszerre úgy jelenik meg számunkra, mint ami két fajta analógiához tartozik: a tulajdonító analógiához és a sajátos arányossági analógiához. Mindent összevéve ez az arányossági analógia kiterjed minden létezőre, amennyiben azt a létében vesszük fontolóra. A létező név kijár a legkülönbözőbb valóságoknak abban a mértékben, ahogyan mindegyik a maga módján gyakorolja a lét aktusát. *Mindegyiküknek hasonló kapcsolata van a lét vagy létezés aktusával.* Véges létezőre gondolni annyi, mint halványan, sejtésszerűen gondolni a lét különböző részesedett vagy lehatárolt megvalósulásaira. *Ez egy bizonyos viszonynak, egy alany létezése aktusához való viszonyulásának az objektíválása.* A lét mindig egy bizonyos létezési arány, egy bizonyos részesedés a létezésből, egy bizonyos *létezés-bírás*. A létező ebben az értelemben arányossági analógiával jellemezhető, mert részesedés a létezésből. Körülöttünk csak létezési *részek* vagy *részesedések* vannak, és így köztük és hasonlóságuk alapja között hasonlósági arányosság áll fenn.

Tehát ezen a ponton, ahová most érkeztünk, helyesen mondhatjuk, hogy metafizikai lét-fogalmunk analóg, együtt egy tulajdonító analógiával és egy arányossági analógiával. És ezt a létfogalmat csak azért foghatom föl analóg tartalmában, mert ne felejtjük el, metafizikai jelentésében a létezésre vonatkozó ítélettől függ. *A létezés analógiája tehát a létezés-ítélet szintjén teljesedik be,* mert létfogalmunknak csak a létezésre vonatkozó ítélet által megtermékenyített, gazdagított metafizikai értéke van. Ez által fogom föl a létadottságot, *mint létezőt*, tehát mint a különböző létezők között analóg módon szétszított lét-részesedést.

Marad még egy utolsó kérdés. Melyik analógia a legmegfelelőbb létfogalmunk számára? Vajon a tulajdonító analógia, vagy éppen az arányossági analógia? Láttuk, hogy a tulajdonító analógia a szubsztancia és az akcidens között befed egy arányossági analógiát, és hogy ez az arányossági analógia jellemzi végül a létezőt, mint létezőt, az őt mindig meghatározó létezésben vagy a létben való részesedés címén. Vajon a létező számára az arányossági analógia a legalapvetőbb analógia, vagyis az, ami többértékűségének végső értelmét adja?

c) A tulajdonító analógia és a létező analógiájának teológiai dimenziója.

Ha jól megvizsgáljuk a két analógiatípust, melyekkel itt foglalkoztunk, a tulajdonító analógiát és az arányossági analógiát, látjuk, hogy nemcsak nem ellentétesek egymással, hanem *az arányossági analógia végülis föltételezi a juttatási analógiát a létezőt, mint létezőt illetően.* Valóban, a több valóság között meglévő arányos hasonlóság mindig föltételezi, hogy van hasonlóságuk egy legelsővel, s ennek a hasonlóságnak az arányában lehetséges a tulajdonítás. Így a lét analógiájának minket érdeklő esetében, ahol arról van szó, hogy megértsük, a lét fogalma hogyan tudja egybeölelni az összes létezőt és minden létező egészét, vagyis kifejezni a véges és lehatárolt létezők közösségét, befoglalva a közöttük lévő különbözőségeket, rá vagyunk kényszerítve természetesen, hogy egy arányossági analógiához folyamodjunk. Láttuk, hogy minden lehatárolt és véges valóság között van hasonlóság, s ez megengedi, hogy beszéljünk arról, ami az összes létezőben közös a létezés aktusát illetően, amit mindegyikük a saját számlájára és természetének vagy lényegének mértéke szerint gyakorol. A létfogalom, ami így magában foglalja a létezéshez való arányosság lehetséges sokaságát, egységében kifejezi ezeknek az arányosságoknak valódi hasonlóságát. Analógiája magának a valóságnak az analógiáját fejezi ki, annak többértékűségében.

Végül megállapíthatjuk, hogy e fogalomnak semmiféle koherenciája nem volna, ha nem lenne nyitott mély intencióval – mint önmagában véges létező – egy elsődleges Lény felé (akit a vallásos hagyomány Istennek nevez), akinek aránya a létezése aktusához egyszerű és tiszta azonosság. Meglátjuk majd, amikor a teológiai részhez közelítünk, ami a metafizika fő része, hogy Isten nem egy részesedés általi „lét-birtokló”. Ő maga a Lét. Lét, aki csak lét, maga a fönnálló Lét, (egyébként megfelelően a Mózesnek tett Kinyilatkoztatással: Én Vagyok), és hozzá képest a véges létezők teremtettek, ezt jelenti az, hogy részesedés által bírják a létet.

Így ha igaz az, hogy a létezésben való részesedésük szempontjából valódi hasonlóság van a létezők között, *ez azt jelenti, hogy azok még mélyebben hasonlítanak az elsődleges Léthez, akinek a teremtményei.* Tehát ha fölismerjük analóg hasonlóságukat és azt kifejezzük a létezőnek (mint létet-birtoklónak) ugyanazzal a fogalmával, ez biztosan nem azt jelenti, hogy ebben a létfogalomban egyesítjük Isten Létét és a teremtett létet. E kurzus természetes teológiával foglalkozó részében látni fogjuk, hogy Istent, mindent meghaladó abszolút transzcendenciájában mi racionálisan nem ismerjük, csupán a teremtett és lehatárolt létezőktől elindulva, melyekről tapasztalatunk van, rejtheti magában létfogalmunk. Azt kell mondanunk, hogy fölismerni az analóg hasonlóságot a létezők között, és abból megformálni a létanalógia fogalmát azt jelenti, hogy *szert teszünk* egy olyan lét-fogalomra, ami valami módon és ténylegesen *helyet csinál annak a fogalomnak, amely reprezentálja, ha ugyan ez lehetséges, önmagában és számunkra Istent magát.* A létező fogalma csak azért tulajdonítható analóg módon a létezők közösségének, mert önmagában, végtelen módon, amit mi nem reprezentálhatunk, tulajdonítható Istennek magának, aki azok teremtő Oka. (V ö. J.-H. Nicolas, *Dieu connu comme inconnu, Essai d'une critique de la connaissance théologique*, Paris. DDB, 1966, p. 100-1007.)

Mindaz, amit itt önöknek mondok, föltételezi, jól értve, hogy Isten létezése metafizikailag megalapozott. Ezt még nem vezettük le, de meg kell tennünk. Itt egy példáját látják *ennek az állandó nekifeszülésnek, mely az ontológia felől tart a teológia felé.* Erről már beszéltem, amikor arról volt szó, hogy a metafizika csak a racionális teológiában teljeseedik ki, ott látjuk valódi értelmét. Ilyen feltételekkel meglepő volna, ha a lét analógiájának kérdése teljesen megoldott lenne a racionális teológiai reflexióra történő utalás nélkül. Ahogyan Etienne Gilson mondja, a metafizikai létfogalmunk „mindenek előtt a létezésre vonatkozó ítéleteinkből alakult, amiket e fogalom összefoglal és minősít, de még inkább a létezés tiszta aktusának, *aki Isten*, végtelenül gazdag valóságára történő szüntelen utalásából. Szent Tamás metafizikája ezért kutatja a lét, mint lét lényegén keresztül ezt a legfőbb létezőt, aki Isten. (Etienne Gilson, *Le Thomisme*, Paris, Vrin, 1972. p. 188-189.)

Mindenesetre ez jól mutatja nekünk, hogy a lét analógiája alapvetően és elsősorban tulajdonító analógia. **A lét csak azért tulajdonítható a létvalóságok összességének, mert előbb Istenhez tartozik, amennyiben Ő maga a fönnálló Létezés.**

Nehéznek tűnhet ez a létezők analógiájával foglalkozó kurzus. Teljesen normális, ha e kérdésnek vannak még nehezen befogadható oldalai, de ezek ne képezzenek akadályt gondolkodásunk folytatása előtt. Ez a fejezet központi helyet foglal el, amikor, mint mondhatjuk, az egész modern gondolkodás láthatóan igyekszik túllépni ezen az itt bemutatott analóg perspektíván. Nem jelentős-e például kultúránknak az a mai irányultsága, mely arra tart, hogy mindent ugyanarra a síkra helyezzünk, mindent univoc, azonos jelentésűként nézzünk? Nagyrészt belemerülünk egy uniformális, univoc, és talán mondhatjuk tautológ gondolkodásmódba. Az ember valójában nem is képes fontolóra venni a létezőt annak lét-aktusában, hogy ugyanakkor ne találna egy analóg perspektívát. Igazán szólva egyedül ez a perspektíva szabadít meg minket a világ szubjektivitásunk szerinti rekonstrukciójának

illúziójától, és szellemünk alapvető realista intenciójával lát el bennünket, ami megkívánja a tiszteletét *annak, ami van*, annak lényegi többértékűségében.

Jegyezzük meg mindennekfölött: a létező csak a dolgok benső, intim különbözőségének tisztelettel szemlélt egységében ajánlja föl magát egy hiteles metafizikai tekintet számára. Az a vágy, hogy mindent bezárjunk egy, a dolgokat tökéletesen egységesítő szemlélésbe, cserbenhagyná őket, melyek szüntelenül élénk tárják, hogy létezésük a legkülönbélebb módokon valósul. Arra kérem önöket, gyakran térjenek vissza ehhez a kurzushoz, aminek optikájáról egy pillanatra sem mondunk le a következő kurzusok folyamán. Mindenesetre amint haladunk előre, kivilágosodik előttünk az, aminek a megértése eleinte bonyolultnak tűnt, és megvilágítja lépéseinket.

*Metaphysique, Fascicule I.,
Centre Independant de Recherche Philosophique,
Toulouse, 1994. p. 28-47.*

RÉSZLET
A RÖVID ÉRTEKEZÉS A LÉTEZÉSRŐL ÉS A LÉTEZŐRŐL
C. MÚBŐL

Mások ismernek engem. Tárgyként ismernek, nem alanyként. Alanyiságomat, mint olyat, nem ismerik. Nemcsak kimeríthetetlen mélysége marad ismeretlen számukra, hanem az egész alanyiságnak ez a minden egyes tevékenységnél való jelenléte, az a belső körülmények, természeti adottságok, szabad választások, vonzások, gyengeségek, talán erények, szerelmek és fájdalmak által megjellegzett létezésbeni összetettség is, ez a benső életerejű atmoszféra, amely egyedül ad értelmet minden egyes tettemnek. Mások által, tehát tárgyként ismertnek lenni, a szomszéd szemeiben látni magunkat (ebben igaza van Sartre-nak) azt jelenti, hogy az ember eloldódik maga-magától, sérül önazonosságában, vagyis – ítélje el ez a mások szemében megjelenő *ő* az *ént*, vagy ami sokkal ritkábban fordul elő, övezze tisztelettel – az ember semmiképpen sem az igazságnak megfelelően ismert. A bírósági ítélszék jelmezes mulatság, ahol a vádlottat fölruházzák egy ál-önmagával, aki tarja tetteinek a mérlegét. A legtöbb bíró távolabbra néz a durván külső tényezőknél, melyekkel régebben beérték, s megkísérli figyelembe venni a belső felelősség fokozatait. Sokan kimutatják, hogy annak az igazsága, amit ez a felelősség elítél, ismeretlen marad az emberi igazságszolgáltatás számára. Jézus, amikor az emberi igazságszolgáltatás faggatta, tartozott magának azzal, hogy hallgasson.

Isten ismer engem. Ismeri teljes valómat, úgy is, mint alanyt. Számára én a magam alanyiságában vagyok jelen, neki nem kell engem tárgyiasítani ahhoz, hogy ismerjen. Az ember ebben az egyetlen esetben ismert alanyként, az alanyiság teljes mélységében és minden zugában. Egyedül Isten ismer így engemet, egyedül előtte vagyok leplezetlen. A magam számára nem vagyok leplezetlen. Minél inkább ismerem alanyiságomat, annál inkább homályban hagy. Ha Isten nem ismerne, senki sem ismerne; senki sem ismerne igazságomban, léteemben, senki sem ismerne engem alanyként.

Azt szeretné ez mondani, hogy lényemnek senki sem szolgáltatna igazságot, lényem abban az igazságtalan megismerésben fürödne, melyet mások, a világ alkot rólam, s abban az ismeretlenségben, amelyben én vagyok magam felől. De ha semmiféle igazságosság nem lehetséges lényemet illetően, akkor semmi remény sem lehet számomra. Ha Isten nem ismeri az embert, s közben az ember mélyen megtapasztalja személyes létezését és alanyiságát, akkor a reménytelen magányosságot is megtapasztalja; és akkor egyetlen forrásként a halál utáni sóvárgás, s még inkább a teljes megsemmisülés vágya fakadhat föl benne.

Végül, ha arról tudok, hogy ismert vagyok alanyként, létem teljes dimenziójában, ez nemcsak annak a tudását jelenti, hogy igazságom ismert, s hogy ebben az ismerésben születik felőlem a helyes megítélés. Ez azt is jelenti, hogy *megértett* vagyok. Isten még ha elítél is,

tudom, hogy ért. Első pillanatra – bennünk lévő rossz miatt – félelemmel és remegéssel tölt el mindnyájunkat a gondolat, hogy az ismer minket, aki a szíveket és a veséket vizsgálja. De ha mélyebben megfontoljuk, hogyan ne gondolnánk arra, hogy Isten, aki ismer minket magunkat és minden szegény lényt körülöttünk, akiket mi tárgyakként ismerünk, s akiknek leginkább a nyomorát látjuk, Ő a maguk alanyiségában ismeri mindnyájukat, leplezetlenül. Hogyan ne gondolnánk arra, hogy sebeikkel és a bennük lévő rosszal egy időben ismeri természetüknek, melyet Ő adott, titkos szépségét, a szabadságnak, melyet gyakorolnak, a legkisebb jószág-szíkrait, jóakarataknak – melyet az anyaméhtől a síríg igyekeznek kibontakoztatni – minden jószág-rejteket, amiről az ember maga nem is tud? A kimerítő isteni ismerés szeretettel teli ismerés. Ha tudjuk, hogy Isten ismer minket, akkor nemcsak az igazságosságról tudunk, hanem az irgalmasságról is.

Mindenesetre szeretném megjegyezni, hogy saját tetteink csak azért elfogadhatóak a magunk számára, mert a róluk való tudásunk az alanyiség homályos megtapasztalásába merül. Mint fészekben, kelnek ott ki, ahol minden, maguk a legrosszabb belső válságok és a legrosszabb szégyenletességek is cinkosak velünk abban, hogy belőlünk erednek a megélt jelenvaló pillanat páratlan üdeségében; az alanyiságtól eredve merülnek abba az anyai légkörbe, amelyről az imént beszéltem. Semmi sem rombol minket annyira, mint saját tetteink, ha a feledés homályából egy napon valamilyen régebbi emlék által felidézve tárgyi állapotba mennek át, elszakítva az alanyiség élő forrásától: még ha nem is voltak kimondottan rosszak, nem vagyunk már biztosak afelől sem, hogy jók voltak, hogy valamiféle illúzió vagy rejtett tisztátalanság nem rontotta-e meg azokat a tetteket, amelyek most idegenekként, mint a tőlünk eltávozott holtak vetik ránk magukat, hogy kétséget és halált árasszanak belénk.

A kárhozat állapotának ez az egyik természetes vonása, hogy az alanynak – aki nem Istenben látja magát, és így egész életét nem az örök pillanatban látja, amelyben minden jelenvaló – az összes jó és rossz tettei előjönnek, elébe lopakodnak a maguk meddő, a holtak emlékezetét szüntelenül faggató fényében, és ellenséges tárgyak áradataként borítják el őt, amelyek teljesen elszakadtak attól a tényleges léteztől, melyben az alanyiség most már állandóan rögzítve marad. A régi tettek megjelennek a rosszakarát magányában, amely most visszaadja – elkülönítve – saját múltját.

Amikor azonban a végcéljához ért alany Istenben és az isteni örökkévalóságban látja önmagát, elmúlt életének minden mozzanata annak a pillanatnak a ténylegességében és jelenvalóságában lesz ismertté számára, amelyben megélte azokat, és minden tette (a rosszak is, melyek nemcsak bocsánatot nyertek, de sem foltot, sem árnyékot nem hagyva többé) a már áttetszően fénylő alanyiség frissességéből jelenleg eredőként válik ismertté. És az istenlátásban, melynek erejében értelme az Ipsum esse subsistentet (magát a Létteljességet) birtokolja, nem csupán önmagát és egész életét ismeri meg felsőbbbségesen valóságos módon, hanem a többi teremtményt is, amelyeket végre, mint alanyokat ismer meg Istenben, létük leplezetlen mélységei szerint.

Court traité de l'existence et de l'existant,
Ed. P.Hartmann, Paris 1947. p.124-130.

A SZENVEDÉS ÉRTÉKEI

Minden ember életének elkerülhetetlen része a szenvedés. Az a huzamosabb ideig viselt testi vagy lelki fájdalom, ami a rossz megtapasztalását jelenti. A lelki szenvedés része lehet a magány, a kísértésekkel vívott küzdelem, a lelkiismeretfurdalás, a gondok és az üldöztetések. A fizikai (testi) szenvedések megnyilvánulnak például a betegségek viselésében is.

A Szentírás nagy nyomatékkal emeli ki, hogy minden embernek szenvednie kell, még az igazaknak is (Jézus Krisztus, Szűz Mária, szentek). Ebből az következik, hogy a földi szenvedés nem mindig büntetés, hanem inkább Isten gondviselésének javunkat célzó rendelése, hiszen *„az Isten-szeretőknek minden a javukra válik.”* (Róm. 8, 28)

Ebben az írásban keresztény-katolikus alapállásból megvizsgáljuk, hogy mi az emberi földi szenvedések célja, értéke és haszna, mi nyújthat vigaszt, rámutatunk Jézus Krisztus szenvedésének végtelen értékére, és végül bemutatjuk, hogy Szigeti József domonkos atya szenvedéssel teli életének egy-egy mozzanatából milyen lelki-szellemi haszna származott a környezetének.

A katolikus teológia szerint a szenvedés célja a lélek hűségének és erkölcsi erősségének a próbatétele; alkalom a remény, bizalom és a türelem akár hősiesség fokú gyakorlására és Krisztus követésére a kereszthordozásban, ezáltal érdemszerző Isten előtt. *„Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztyét minden nap és kövessen engem.”* (Lk 9, 23). Ezt erősíti meg Jézus a Hegyi Beszédben is: *„Boldogok, akiket az igazság miatt üldöznek, mert övék a mennyek országa.”* (Mt 5, 10) Péter első levelének alábbi sorai is ezt támasztják alá: *„Szeretteim, ne lepődjete meg azokon a perzselő szorongatásokon, amelyek megpróbáltatásul érnek benneteket, mintha valami hallatlan dolog esett volna veletek. Inkább örüljete, hogy részetek lehet Krisztus szenvedéseiben, hogy amikor dicsősége kinyilvánul, vigadozva örvendezzete. Ha szidalmaznak titeket Krisztus nevéért, boldogok vagytok, mert a dicsőség Lelke és Isten Lelke nyugszik rajtatok. Közületek senkit se azért érjen szenvedés, mert gyilkos, vagy tolvaj, vagy gonosztevő, vagy a mások ügyébe avatkozik. Ha pedig mint keresztény szenved, ne szégyellje, hanem dicsőítse Istent ebben a névben.* (1Pét 4, 12-16)

A szenvedés alkalmat teremt a lelkiismeret megvizsgálására, a bűneink miatti vezeklésre, az engesztelésre, főleg annak a belátásnak az alapján, hogy az emberi szenvedések túlnyomó részben nem a természeti adottságok, hanem az emberi bűn következményei. Fontos természetfeletti rendeltetése, hogy vágyat ébresszen bennünk a jobb haza, a zavartalan örök boldogság után, ugyanakkor éreztesse velünk az örök büntetés előízét is, amennyiben Istentől elpártolunk.

Jézus szenvedése, passiója végtelen értékű engesztelő áldozat volt az emberiség bűneiért. Isten tervéből és akaratából a szenvedése és a halála volt az ő megváltói munkájának

betetőzése. Ezáltal beteljesedtek rajta az ószövetségi próféták jövendölései. Szenvedése kiterjedt a testén kívül a lelkére is. (Getszemáni kert, kínszenvedés, kereszthalál). Feltámadása után viszont mentes maradt minden szenvedéstől (*impassibilitas*).

Az emberi szenvedések vigasza lehet Jézus kínszenvedéseinek megfontolása, a Szűzanya, a vértanúk, és a szentek hősiessé turelemmel kísért szenvedései, az ima, és a keresztény remény gondolatának ápolása. Nagyon fontos, hogy ha az ember a hit szemüvegén keresztül vizsgálja a szenvedést, akkor kiderül, hogy nem cél nélküli, hanem végső soron a mennyei Atya terveit szolgálják. A szentségek vétele (szentgyónás, szentáldozás) kegyelemforrások és vigaszt is nyújtanak a szenvedőnek. Az emberi lehetőségeket felhasználva jó eszköz a szenvedés enyhítésére a fájdalom megosztása embertársainkkal, valamint a munka és az elfoglaltság. Tower Vilmos írja: *„A hívő ember minden szenvedését enyhíti ez a három körülmény: a szenvedésemnek vége lesz, szenvedésemnek értelme van, türelmes szenvedésemnek nagy jutalma lesz.”*

Sok ember felteszi a kérdést: ha van Isten, honnan a rossz, a szenvedés? A katolikus teológia szerint a rossz: léthiány, mert minden létező alapvetően jónak van teremtvé. Az erkölcsi rosszat az ember bűnös cselekedete hozza létre, a fizikai rosszat pedig megengedi az Isten (nem akarja), mint a jóra nevelés és a lelkek megtisztításának eszközét.

A szenvedés értékét és hasznát mutatja, ha az emberben kifejleszti a szociális erényeket, amelyek tárgya a közjó: szerénységre nevel, hiszen érezzük a gyengeségünket, azt, hogy a Mindenhatóra vagyunk utalva. Kitartásra nevel, megtanít a másokhoz való alkalmazkodásra. Segíti a megértést és felkelti a részvétet a másik ember iránt. Elmélyíti a szellemi világunkat, tágítja a látókörünket és könnyebbé teszi elválásunkat az evilági létől.

Egy konkrét példán, Szigeti József domonkos atya küzdelmes, szenvedéssel teli életén keresztül is megvilágíthatjuk a fentebb leírtakat. 16 évi kommunista börtön után az ún. „gondolkodó füzetekben” írta az egyik elmélkedésében: *„Hogyan lehetne az elszenvedettek emlékezetéből és utóhatásaiból olyan élményeket kidolgozni, melyek az embert a maga mivoltában (...) elmélyítik, gazdagítják, megemelik.”* Az utókor feladata a szenvedések közepette is érlelődő értékekre figyelés, a bennük föllelhető értékek felkutatása, közkinccsé tétele és a hála.

Szigeti atya életéből, szenvedéseiből is erények származhatnak és származtak is. Egész élete során, a legnehezebb időkben is példát mutatott kitartásból, állhatatosságból, bátorságból, meg nem alkuvásból. Ezeket tanúsítják Emődi László, Varjú Imre és Kuklay Antal atyák visszaemlékezései a közös börtönövekre. Mindannyian lelki-szellemi gazdagodásként számoltak be a vele való kapcsolatáról. Szigeti atya Szesztay Andrásnak is börtöntársa volt. Ő így ír a börtönben róla szerzett tapasztalatairól: *„Azt hiszem, egész életemre hatással volt. Utólag úgy gondolom, hogy a későbbi időkben, amikor nekem is sok ismeretet kellett átadnom másoknak, tudat alatt mindig őt próbáltam meg utánozni. Semmilyen általam ismert mércével nem tudtam őt mérni, és semmilyen általam ismert típushoz nem tudtam hasonlítani. Mert nem lehetett. Fölötte állt mindenkinek úgy, hogy közben mindenki volt. Sok mindent át kellett értékelnie annak, aki őt ismerte. A vagy-vagyból egység lett, a skatulyák elvesztették értelmüket, rádöbbenünk, hogy a világ madártávlatból másként fest, és jobb, ha nem*

valamilyen szemüvegen keresztül nézzük. És ezek csak címszavak. (...) De valójában kemény volt, mint a szikla. Hajthatatlan, következetes, mindenfajta megalkuvást teljesen kizáró. Védelmező és vigasztaló erő sugárzott belőle.”

Szigeti József életpéldáján keresztül is láthatjuk, hogy az emberi szenvedésnek van célja, értéke és haszna: ha a hit szemszögéből tekintünk rá, hosszú távon biztosan a javunkra válik és kamatoztatni tudjuk. Ez adjon erőt mindannyiunknak a végső célunk eléréséhez!

Felhasznált irodalom:

Ő- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, 2000
Katolikus Lexikon I-IV (szerk. Bangha Béla SJ). Magyar Kultúra, 1931-33
Tower Vilmos: Vigasztaló gondolatok. Korda Rt, 1944
Keppler Pál Vilmos: A szenvedés iskolája. Szent István Társulat, 1917
Szesztay András: Az ügy. Szilvia és Társa Kft, 2017.

**Részletek az 50. Füzetből
1982.**

Az érdeklődő visszazárás a múltba (történelem), más életek megismerése (irodalom), idegen tájak felkeresése (utazás)... alkalmas lehet a személyiség tágítására, s ezáltal hangolhat a legtágabb kitágulásra, az Istenhez nyílásra.

*

Felvilágosodás több területen lehetséges. Pl. az anyagvilág, a természet megismerése területén, vagy világnézeti és bölcseleti kérdésekben, vagy a történeti és társadalmi szemléletben. A legmagasabb felvilágosodás az, amelyik közvetlen – természetfeletti – részesedés az isteni szemléletmódban.

Kívánatos, hogy ez együtt járjon a többivel és másrészt, hogy azok efelé irányuljanak és hangoljanak.

*

Megdöbbentő, hogy az Írásban és a liturgiában előforduló legsúlyosabb kifejezések is – mint pl. Szentháromság, bűn, erény, kegyelem, örökélet... – mily súlytalan, lapos és színtelen állapotban vannak forgalomban a hívők lelki világában.

*

Itt van köztünk egy Egy, az istenileg megvalósítható boldogságnak is a legcsúcán, egy emberi megélésben megvalósulható boldogság-teljesség örökös fehérizzásában. És azért van Ő itt köztünk – léte folyvást azt akarja, és ugyanolyan fehérizzású vággyal is –, hogy az Ő boldogságának részesévé tegyen bennünket.

S a balga ember az Ő közvetlen közelében erre-arra rohangál, hogy felcsípjén magának egy csipetnyit a boldogságból.

*

Amikor a Biblia erdejében barangolsz, úgy tapadjanak lelkedbe az igék, mint a bozótjáró ruhájához a bogáncsok és testébe a kullancsok.

Ó, szent bogáncsok, melyek tapadásának csak örülünk, s szent kullancsok, melyek méregtelenítő életnedvet fecskendeznek belénk.

*

Seismos (a Földrengés) büszkén mondhatja, hogyha ő nem rázta és rengette volna a Földet, akkor az nem volna olyan szép: akkor elragadtatott szemünket nem gyönyörködtethetnék az ég kékjébe emelkedő hegyek (Faust, II. 2. t550...)

Alkalmazd ezt a képet a kis- és nagyélet kis és nagy rázkódásaira és rengéseire.

Képzeld el a lapos Földet, illetve életet, s nézz fel gyönyörködve a rengésekből született égbe-emelkedő erkölcsi nagyságokra.

*

Az ember szeret nem gondolkodni és nincs mersze dolgokat végiggondolni. (Vannak szellemi mozgássérültek is.)

*

Helyes, jól kidolgozott, dúsan telített és mélyen átélt fogalom a Létteljességről, a természetről (általában, s jelesül az emberről: ezt a hármatot kellene leginkább tanítani, illetve segíteni megszerezni. (Alig történik valahol.)

*

Léteznünk annyi, mint részesedni a Létből. Ennél nagyobb dicsőség csak Létnek lenni.

Csak egy porszemként létezni is viszonylagosan végtelen dicsőség. E viszonylagos végtelenségnek azonban számtalan foka lehetséges, mint ahogy a nemviszonylagos Végtelenségnek nem lehetnek fokai.

Éld át a létezés – és annak mennél magasabb fokának – nagyságát és dicsőségét!

*

Az ember fölmagasztosulása és megdicsőülése az Istenhez emelkedésben, az Isten boldogító birtoklásában áll. Az Istenhez emelkedés akadályait pedig az alázat hárítja el. Az alázatos azért önmaga megdicsőülését keresi, azt tudniillik, melyet Isten kínál neki, nem pedig amelyet az önmegdicsőítő kevélység ígér neki (vö. II-II 161,5).

*

Állítsd össze képzeletben a természet mozgásait. Pl. hogyan mozog a talaj, a homok, a levegő, a víz, a növény, az állat, az ember. Mindegyiknél mennyi változata van a mozgásnak! Hasonlítsd össze őket egymással, s alakítsd ki belőlük a mozgás szimfóniáját. S halld meg, hogy mindegyik a maga különleges hangján zengi azt az Aktusteljességet, melynek ők változatos részesedései csak.

*

Részletek a 100. Füzetből 1992.

Az embert célzó rengeteg ráhatás igen nagy része kifejezetten annak az előidőzésére irányul, hogy az ember mennél inkább *lefelé*, a test, a testiség felé, és merőben a külső, a tapasztalati életszinten való érvényesülés irányában értékelje, értékelje *alá* magát és életét. Az embert a mennél magasabb, sőt a legmagasabb *önfelértékelés* irányában kell befolyásolni, felébresztve és a legátéltebbé tudatosítva benne – a nevelés, az oktatás, a kultúra minden eszközét ebben az irányban mozgósítva – a maga személyi, szellemi mivoltát, az abból folyó minden következménnyel együtt (szemléleti és belső-külső életalakítási következményekkel).

*

Az ember nem ért az *élvezéshez* (finitio, fini), mármint az igazi, az emberhez méltó élvezéshez.

Ehhez az kellene, hogy testi élvezései ne merüljenek ki az érzékességben, hanem érzékfeletti, mennél magasabb értékek felé tárultak legyenek, szellemi élvezetei pedig mennél tudatosabban irányuljanak a Teljesség-Személlyel való szeretetkapcsolatban beteljesülő élvezés felé.

Mint annyi más nagyon fontosra, az élvezésre sem nevelik az embert, akinek az élete pedig fogytiglan nem más, mint folytonos élvezés-keresés. (A keresztény mennyország is: élvezés.)

*

Jézus mindazt, ami körülvette, s ami a maga hatásával Őt elérte, s ami történt Vele, azok mindenirányú, összes vonatkozásaival ismerte és értette meg, és egyben élte is át. Hasonlítsd össze ezzel a te megismerési és megértési körzetedet, s az arra kiterjedő megéléseid szintjét.

*

A hívők feltételezik, hogy a *pápának* nem lehetnek nagy kétségei, szorongásai, vívódásai, hitellenes kísértései – s ezért nem is imádkoznak érte különösebben. Pedig egy-egy vállalkozásában őt is elfoghatja a vízen süllyedni kezdő Péter rémülete (vö. Mt 14,29-30).

*

Mind az irodalom, mind a tapasztalás tele van olyan alakokkal, akik kitörni vágnak és ki is törnek életük szűk keretei közül, ki a nagyélet tágasságába. Önkiélési és beteljesülési vágyuk azonban ott is előbb-utóbb kielégületlenségbe torkollik, tekintve, hogy a vágy, mely sarkallta őket, tárgyilag korlátolatlan, vagyis társulási tágassága semmiféle hatástól, kerettől be nem fogható. E tárgyi korlátlansághoz viszonyítva a legtágasabb életkeret is – éppen mivel keret – attól ugyanolyan messze, végtelen messze van, mint a legszűkebb életkeret. Ahhoz

viszonyítva a két keret közti távolság is elenyészik – ahogy a térben is két egymástól akárhány fényév-távolságban lévő pont *egyaránt* végtelen messze van a végtelentől.

A szellemiségből/személyiségből folyó emberi vágy korlátlanságával csak a korlátlan Létteljesség – szükségképpen személyként létezően – van „arányban”. Míg az ember nem tör ki minden – akár szűk, akár tág – életkeretből, és nem tör fel az Ővele való szeretetes életközösségbe, addig még mindig a beteljesületlenség beszűkítettségében marad. Abba az létteljességbe bekapcsolódva viszont alárendelt jelentőségűvé válik, hogy élete külső keretei szűkek vagy tágak. Ha a szűk keretek közül nem tudna kitörni, azok között is élheti a maga teljes életét – igazibban teljesebb, mint az, aki akármilyen tágas keretek közt is élve, megmarad a keretek között. Egyébként pedig a keretek akármilyen tágassága is csak akkor igazi érték, ha az ott élő ember az ott található gazdagabb adottságokat abba az igazi teljes életbe való felfelé törekvés eszközéül használja fel.

*

H. J. egy sokmillió főnyereményhez jutott. Hogy azonban az óriási összeget felvehesse, gyalog kellett (egy félóránnyira) elmennie, mivel éppen közlekedési sztrájk volt, s közben még csepergett is az eső, és hűvös szél is fújt. De ő meghozta ezt az áldozatot, hogy ilyen körülmények között is elmenjen.

Micsoda alázatosság, micsoda teljesítmény!

Ilyen a miénk is, ha az egész lényünket túlcsondulóan betölteni képes örök boldogság elnyerése érdekében végigmegyünk ez arasznyi életúton – 100 év is csak annyi –, s közben elviselve az út viszontagságait, vállalva esetleg kellemetlenségeket is, mint pl. az elevenen elégetés vagy a keresztrefeszítés.

*

Beszélnék *neotomizmus*ról.

A szenttamási tan – a tomizmus – mindig új, mivel időfeletti. Lehet azonban új módon előadni, és az új problémákra újszerűen alkalmazni, s belőle új meg új kincseket felszínre hozni. Ahogy lehet a még időfelettibb, mindig új Evangéliumot is újszerűen előadni – „új evangelizálás” –, anélkül, hogy új Evangéliumról beszéljünk.

*

A *kultúra* fő feladata és egyben csúcsteljesítménye is (volna), nemcsak kitermelni mennél több igazi, vagyis embert emelni és gazdagítani alkalmas kultúrértéket, hanem úgy terjeszteni, közölni is azokat – magasrendű külön művészet –, hogy segítségükkel az átvevők ténylegesen felemelkedjenek – ismerésben és megélésben – az értékek Értékéhez, a személyként létező Értékteljességhez, akinek a szeretve élvező bírásában teljesül be a kultúra rendeltetése.

*

A híres és megcsodált életművészeket is „lepipáló” *életművészet* volna annak megmutatása, hogy a mai ínséges időben hogyan lehet egy családban – többgyermekesben is – a legegyszerűbb anyagi körülmények közt is „boldogságot” kialakítani, szeretettől ihletett találékonysággal felfedezve az egymás megörvendtetésének a lehetőségeit, a bajok és terhek enyhítésének a módzatait, megtetézve még annak a bemutatásával, hogy mennyi nemes és értékes szórakozáshoz lehet házon kívül is hozzájutni ingyen.

A szellem és az erkölcs diadalmas fölényének egy újabb igazolása volna ez. Legnagyobb hiányaink nem anyagi, gazdasági rendbéliék. Életművészekben van a legnagyobb hiány. S kik volnának leginkább hivatottak és képesítettek erre, ha nem az ihlető Lélek hivatásszerű birtokosai és áldottjai!

*

A tudatokban kialakítani és a szeretetes-érzelmi belvilágban uralkodóvá tenni az *értékek* rendjét! Azt a rendet, mely nem marad befejezetlen, csonka, vagy nem mosódik szét valami meghatározatlan és megfoghatatlan általános értékben, értékességben, hanem minden részletében felemelkedik – szerető odavonatkoztatás által – a minden érték korlátatlan teljességében fennálló Személyhez (a Hit fényében felismerhetően a három személyben fennálló Értékteljességhez, egyik személyében emberként nekünk-adottan és elérhetően). Ennek „elértetése” a kultúrának, mint értéktermelésnek és mint az értékek felhasználására nevelő tevékenységnek a célja, mintegy a kulturális csúcsteljesítmény. Az elért cél pedig a csúcs-kultúra.

Mit ér a kultúra, ha a csúcson alul marad?!

FLORILEGIUM

CHARLES PÉGUY

A második erény misztériumának előcsarnoka

(Részlet)

Feltesszük magunknak a kérdést: hogyan lehetséges
Hogy a Reménynek forrása mindig bővizű,
Hogy a forrásból mindig fölfakad a víz,
Hogy mindig csobog, mindig fiatal, mindig tiszta.
Mindig friss, mindig áradó, mindig élő.

Honnan veszi oly tiszta, oly áttetsző vizét a gyermek?
Miféle erővel fakad fel e forrás vize?
Ő maga teremti e hatalmas vízbőséget? Folyamatosan?
Nem, mert egyedül én teremtek – mondja Isten.
Akkor honnan szerzi vizét feltörő forrásához?
Hogyan lehetséges, hogy ez az örök forrás mindig felfakad?
Hogy ez az örök forrás mindig felbuzog?
Kell, hogy legyen egy titka.
Valamiféle titok.

Hogy ez az örök forrás ne kavardjon fel a súlyos, kövér őszi esőtől.
Hogy ne száradjon ki a júliusi égető hőségben.
Emberek, a remény titka egyszerű, feleli Isten.
Titka nem bonyolult és nem nehéz.
Ha tiszta vízből akarna tiszta forrást építeni, tiszta vizű forrást soha nem találna
elegendőt teremtésemben, mert nincs belőle sok.
Hanem éppen a rossz vizekből építi tiszta vizű forrásait.
Éppen ezért van mindig elegendő vize.
Hiszen éppen ezért Remény ő.

Mégis hogyan lát neki, hogy rossz vízből tiszta vizet készítsen?
Régi vízből új vizet.
Régi napokból új napot.
Elhasznált vízből új vizet.
Régi vízből forrásokat.
Öreg lelkekből fiatalokat.
Öreg lélekből lelki forrást.
Langyos vízből friss vizet.
Öreg estékből fiatal reggeleket.

Felkavart lelkekből tiszta lelkeket.
Felkavart vízből tiszta vizet.
Mégfáradt lelkekből gyermeki lelkeket.
Alvó lelkekből éber lelkeket.
Álló lelkekből pezsgő lelkeket.

Hogyan képes erre? Hogyan kezdi el?
Gyermekeim, ez az én titkom, mert én vagyok az Atyja.

Kiszolgált lelkekből új lelkeket.
Kiszolgált napokból új napokat.
Felkavart lelkekből áttetsző lelkeket.
Alvó lelkekből éber lelkeket.
Felkavart napokból áttetsző napokat.

Ha áttetsző napokból alkotna áttetsző napokat,
Ha tiszta lélekből és vízből alkotna forrásokat,
Ha tiszta vízből alkotna tiszta vizet,
Ha tiszta lélekből alkotna tiszta lelket, nem lenne épp nagy dolog.
Erre mindenki képes, és nincs benne semmi titok.

De sáros vízből, öreg vízből, poshadt vízből,
Tisztátalan lélekből alkot tiszta lelket,
S ez a legszebb titok, mely a teremtés kertjében fellelhető.

*Charles Péguy: A második erény misztériumának előcsarnoka,
fordította: Rónay György*

A vers eredeti címe: *Le Porche du Mystere de la Deuxieme Vertu.*
In *Oeuvres Poétiques Completes*, Éd. Gallimard, 1957. p. 527-670.
A fenti részlet eredetije: p. 639-641.